ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ – БЪЛГАРИЯ
ГОДИШНИК, ТОМ V, 2026 – ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV – BULGARIA
ANNUAL, VOL. V, 2026 – FACULTY OF EDUCATION

DOI: 10.69085/afp20265206

НЕОБХОДИМОСТ ОТ ДОПЪЛНИТЕЛНИ ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ГОТОВНОСТ НА СТУДЕНТИ-СТАЖАНТИ В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Бистра Пощова-Николаева
poshtova@uni-plovdiv.bg

Резюме: *Преддипломната практика на студентите от професионално направление „Педагогика“, в частност от специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“, е период, в който те демонстрират в реална образователна среда своята професионална готовност за качествено ранно детско образование и грижа – комплексно понятие, включващо придобити теоретични знания и практически умения, методическа подготовка и педагогически компетентности, и развити личностни качества по време на академичното обучение.*

В края на практиката част от субектите на педагогическото взаимодействие представят съответните документи – удостоверение от учител-наставник и доклад от детското заведение с цифрова оценка, стажант-учителят – професионален дневник, изготвен по време на стажантската практика. Академичният наставник, наблюдавал стажантската практика, поставя крайна оценка за качеството на процеса на представяне на стажант-учителя, част от която е качествената оценка по определени критерии. Крайната оценка е многокомпонентна и включва оценяване от учителя-наставник, представено портфолио и участие на студента в допълнителните дейности в съответното учебно заведение.

Съвременната образователна среда изисква учителят да работи в динамични ситуации – взаимодействие с деца, родители,

колеги, екип от специалисти, управление на поведенчески трудности и разнообразие от образователни потребности. Част от тези аспекти често остават извън традиционните оценъчни показатели и има необходимост от добавяне на допълнителни индикатори към тях.

Ключови думи: *професионална готовност, стажантска практика, допълнителни индикатори, стажант-учители*

THE NEED FOR ADDITIONAL INDICATORS IN EVALUATING THE PROFESSIONAL READINESS OF STUDENT TEACHERS IN THE PRESCHOOL SETTING

Bistra Poshtova-Nikolaeva
poshtova@uni-plovdiv.bg

Abstract: *The final pre-service teaching practicum of students from the professinal field of Education, specifically majoring in "Preschool and Primary School Education", is a period during which they demonstrate their professional readiness for providing quality early childhood education and care within a real educational environment. This professional readiness is a complex concept that encompasses the acquired theoretical knowledge, practical skills, methodolgical preparaton and pedagogical competences, and personal qualities developed throughout their academic training.*

At the end of their practicum some of the participants in the pedagogical interaction present the relevant documentation: a certificate from the mentor teacher and a report from the preschool institution including a numerical grade, while the student teacher submits a pre-graduation teaching practice logbook kept during the teaching practice.

The academic mentor who supervised the practicum assigns the final grade for the quality of the student teacher's performance, part of which includes a qualitative assessment based on specific criteria. The final grade is multi-component and comprises the evaluation by the mentor teacher, the submitted portfolio, and the student's participation in additional activities within the respective educational institution.

The contemporary educational environment requires teachers to work in dynamic situations involving interaction with children, parents, colleagues, teams of specialists, alongside behaviour management and addressing diverse educational needs. Some of these aspects often remain outside traditional assessment indicators, which highlights the necessity to introduce additional indicators to the assessment framework.

Keywords: *professional readiness, pre-service teaching practicum, additional indicators, student-teachers*

Увод

Учителите са определящ фактор в процеса на ранното детско образование. Тяхната способност да обучават качествено е същността на професионалната готовност и компетентност на учителя. Критично важен аспект на успешното ранно детско образование и грижа е качеството на взаимодействието учител-дете в адекватна образователна среда. Изследванията установяват, че взаимодействията са най-важният фактор, допринасящ за положителното когнитивно и социално-емоционално развитие на децата. В съвременната образователна среда подготовката на бъдещи детски учители е в съответствие с високите държавни и европейски изисквания и динамично се актуализира. Стажантската практика представлява естествен преход от теоретично обучение към професионална реализация. Този етап е изключително важен и изисква прецизиране на инструментите за оценяване, тъй като съществуващите традиционни форми често биха могли да пропуснат важни личностно-рефлексивни компоненти. Настоящото изследване е в отговор на съвременните изисквания към учителя като академични знания, приложени в практиката.

Научноизследователска рамка

Обект на изследването: Процесът на оценяване на *професионалната готовност* на студентите-стажанти от педагогически специалности в условията на реална образователна среда в детската градина.

Предмет на изследването: Индикатори за допълнителна диагностика на комплексните компоненти на професионалната го-

товност (теоретични знания, практически умения, личностни качества и рефлексивни способности) и необходимостта от тяхното разширяване и допълване.

Цел на изследването: Аргументи в полза на практическата необходимост от въвеждането на допълнителни индикатори към съществуващата многокомпонентна оценка – с цел обхващане на аспекти на педагогическото взаимодействие извън традиционните показатели.

Задачи за постигане на целта:

1. *Дефиниране на понятието „професионална готовност“* като комплексна структура от знания, умения и нагласи на база натрупан опит в реално педагогическо взаимодействие.
2. *Представяне на многокомпонентната система за оценяване* и ограниченията ѝ при отчитане на допълнителни важни аспекти на педагогическото поведение.
3. *Преглед на нормативни изисквания* във връзка с компетентностния профил на детския учител.
4. *Представяне на предложения за допълнителни индикатори за оценяване* на бъдещия учител, проявяващи се във формални и неформални ситуации.
5. *Описване на вероятни ползи* от използването на по-прецизни индикатори за повишаване на качеството на университетската подготовка.

Използваните методи за целите на теоретично изследване са теоретичен анализ и синтез на научната литература във връзка с проучвания проблем, преглед на нормативно-правни документи (контент-анализ на Закона за предучилищното и училищното образование, Наредба № 12 и Наредба № 5 за придобиване на професионална квалификация „учител“), систематизиране и обобщение.

Основно изложение

Теоретична обосновка

Професионалната готовност на бъдещия учител се разглежда като интегративно образование, включващо знания, практически умения, мотивационни характеристики, професионални нагласи и личностни качества. В класическите трудове на David McClelland компетентността се представя като съвкупност от характеристики,

които определят успешното професионално представяне (McClelland, 1973). Неговият модел измества акцента от академичните показатели към реалното поведение и демонстрираните способности.

Допълнително развитие на тази идея се наблюдава в модела на компетентностите на Richard Boyatzis, който подчертава връзката между професионалната ефективност и поведенческите индикатори (Boyatzis, 1982). Това предполага, че стандартните инструменти за оценяване не са достатъчни и е необходимо разработване на допълнителни индикатори.

В контекста на учителската професия в европейските рамки за компетентности се подчертава необходимостта от съчетаване на знания, умения и професионални нагласи като динамичен процес, а не като статично състояние (European Commission, 2013).

У нас, в педагогическата литература, професионалната готовност се разглежда като *комплексна структура от знания, практически умения, професионални нагласи, ценности, комуникативни способности, емоционална устойчивост и готовност за саморефлексия*. Част от тези аспекти често остават извън традиционните оценъчни показатели. Това показва, че оценяването само чрез традиционни показатели (планиране на ситуация, провеждане на педагогическо взаимодействие, водене на документация) не е достатъчно.

Детският учител не е само организатор на обучение, а фасилитатор, медиатор, партньор и модел за социално взаимодействие. Това предполага допълнителни индикатори, измерващи *емоционална интелигентност, гъвкавост и професионална адаптивност*.

Може да се твърди, че *причини за въвеждането на допълнителни индикатори* за по-качествена комплексна оценка са:

- *многопластовостта на професионалната компетентност*, защото съществуващите критерии оценяват предимно видимото педагогическо поведение, без да обхващат в достатъчна степен *вътрешните професионални нагласи и способности*;
- промените в *компетентностния модел на подготовката* на учители, при който акцент се поставя върху демонстрирането на знания и умения в реални ситуации, и е препоръчително да се измерват и *умения за адаптация, решаване на проблеми, критично мислене и педагогическа рефлексия*;

- необходимостта от *по-обективно и надеждно оценяване* – допълнителните индикатори биха създали по-ясни и измерими критерии, което *ще намали субективността и ще повиши надеждността и валидността* на оценяването.

Нормативен контекст

Професионалната готовност се доказва чрез реално поведение в образователна среда. То отговаря на изискванията за академични знания, умения и отношения, отразени в държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“ и нормативните документи за статута и професионалното развитие на педагогическите специалисти. *Необходимост от допълнителни индикатори се открива в:*

1. Нормативните документи, в които са посочени повишени изисквания към професионалните компетентности, част от които са посочени в:

1.1. ЗАКОН за предучилищното и училищното образование (ЗПУО, 2016), където от учителите се изисква *реализиране на комплексни образователни цели*, посочени в чл. 5. и чл. 6., част от които са представени в Таблица 1:

Таблица 1. Основни цели на предучилищното и училищното образование

Цели	Адресат и уточнение
1. Интелектуално, емоционално, социално, духовно-нравствено и физическо развитие и подкрепа	на всяко дете в съответствие с неговите възраст, потребности, способности и интереси
2. Съхраняване и утвърждаване	на българската национална идентичност
3. Придобиване на компетентности	необходими за успешна личностна реализация
4. Придобиване на компетентности	за прилагане на принципите за устойчиво развитие
5. Ранно откриване на заложбите и способностите на всяко дете и ученик	насърчаване на развитието и реализацията им
6. Формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене	през целия живот

Цели	Адресат и уточнение
7. Формиране на толерантност и уважение	към етническа, национална, културна, езикова и религиозна идентичност
8. Формиране на толерантност и уважение към правата	на децата, учениците и хората с увреждания
9. Познаване на националните, европейските и световните	културни ценности и традиции
10. Осигуряване на условия за	ранно детско развитие и подготовка на децата за училище

1.2. Наредба № 12 за статута и професионалното развитие на учителите и компетентностния профил на педагогическите специалисти (Наредба № 12, 2016).

Наредбата определя *държавния образователен стандарт за статута и професионалното развитие на учителите*, в това число и функциите на педагогическите специалисти, свързани с подготовка, организиране и провеждане на обучението, възпитанието, социализацията и подкрепата на децата. Те предполагат наличие на умения за комуникация, дигитална компетентност, работа в екип, иновационна готовност и професионална етика. Предполагаме, че включването на *Допълнителни индикатори* в процеса на оценяване *може да проследи реалното проявление* на тези компетентности в практическата дейност на студентите-стажанти. В детската градина част от тях се изразяват в Таблица 2.

Таблица 2. Дейности на педагогическите специалисти в детската градина

№	Дейности на педагогическите специалисти
1.	Планиране на образователния процес и/или на дейностите по самоподготовка, организиран отдих, физическа активност и занимания по интереси при отчитане на: • възрастовите, индивидуалните възможности; • особености и специални образователни потребности на децата; • възможностите за развитието им.
2.	Организиране и провеждане на образователния процес, на самоподготовката, организирания отдих, физическата активност и заниманията по интереси: • използване на ефективни методи на обучение, на ИКТ;

№	Дейности на педагогическите специалисти
	• създаване и поддържане на стимулираща и подкрепяща образователна среда и позитивна дисциплина; • насърчаване развитието на децата, на коректни взаимоотношения, конструктивно общуване и сътрудничество между учител и деца, между самите деца и между учител и родител.
3.	Оценяване напредъка на децата и на степента на усвояване на предвидените компетентности: • насърчаване на постиженията; • оказване на необходимата подкрепа и съдействие за пълноценното им интегриране в образователната и социалната среда, съобразно специфичните им потребности.
4.	Контролиране, насърчаване и отчитане участието на децата.
5.	Отговорност за живота и здравето на децата в педагогическа ситуация и по време на организираните допълнителни дейности.

1.3. Наредба 5 за предучилищното образование (Наредба № 5, 2016), определяща *държавния образователен стандарт* за предучилищното образование в България, в това число и:

- механизма за взаимодействие между участниците в процеса на предучилищното образование;
- целите и съдържанието на отделните образователни направления;
- изискванията за резултатите от обучението по всяко образователно направление в отделните възрастови групи.

В темата за допълнителни индикатори за оценяване на професионалната готовност на студенти-стажанти в детската градина се пресичат *компетентностният подход, практическата подготовка на бъдещите учители, оценяването на педагогическите компетентности и рефлексивната практика*.

Стажантската практика е ключов момент в подготовката на бъдещия учител. Това е преход между две роли – на обучаван и на обучаващ. При държавната практика се срещат:

- *университетските очаквания;*
- реалностите на *институционалните изисквания*;
- *индивидуалната готовност* на студента за съчетаване на грижа, възпитание, обучение, комуникация с деца, взаимодействие с родители и работа в екип.

Проучвания върху практиката в ранното детско образование показват, че студентите възприемат стажа като решаващ фактор за професионалната си увереност и готовност за реална работа, върху който голямо влияние оказват *взаимоотношенията между студент, наставник и университетски преподавател*.

В научната литература се забелязват няколко *изследователски акцента* върху:

- *рефлексивната практика*, подпомагаща професионалното израстване на бъдещите учители, насочваща ги към анализ на собствени решения, грешки и педагогически ефект;
- *портфолиото като инструмент за оценяване* в полза на проследяването на професионалното развитие и рефлексивните умения;
- *самооценяването и оценяването на учителите в детската градина*, осигуряващо рамки и карти за оценка и самооценка на педагогическите и дигиталните компетентности на учители в детските градини, съобразени с българското законодателство (Тилева, 2022).

Оттук следват и допълнителни дебати за значението на *стандартизираното оценяване* и *контекстуалното оценяване*. Част от авторите подкрепят ясни измерими критерии, осигуряващи обективност и съпоставимост, а други считат, че спецификата на детската градина изисква контекстуално оценяване, защото педагогическата работа е силно зависима от конкретната група, възрастта на децата, институционалната култура и непредвидимите ситуации. Друг дебат се свързва с въпроса дали да се оценява крайният резултат или *процесът на професионално развитие*.

Съвременните подходи все повече подкрепят идеята, че професионалната готовност трябва да се проследява процесуално – чрез наблюдение, самооценка, наставническа обратна връзка, портфолио и анализ на конкретни педагогически ситуации. Прегледът на литературата показва, че професионалната готовност е по-широка от умението да се проведе педагогическа ситуация и са необходими допълнителни индикатори като:

- *педагогическа рефлексия* – съвременният педагог трябва да може да анализира собствената си практика, да разпознава модели и затруднения, да планира самоусъвършенстване;

- *качество на взаимодействията:*
  - умение за адаптиране към реална група деца;
  - комуникация с деца, родители и екип;
  - умения за сътрудничество.
- *професионална адаптация:*
  - поведенчески прояви в реална среда;
  - разпознаване на индивидуалните потребности на децата.
- *етично професионално поведение – поведенчески прояви в реална среда:*
  - способност за самостоятелно вземане на полезни решения;
  - използване на иновативни и дигитални ресурси;
  - емоционална устойчивост.

Следователно актуалното състояние на изследванията подкрепя тезата, че оценяването на студентите-стажанти трябва да бъде *многоизмерно, процесуално и компетентностно ориентирано.*

Изводи и заключение

Необходимостта от допълнителни индикатори произтича от промяната в разбирането за учителската професия. Съвременният учител в детската градина трябва да бъде не само изпълнител на планирани педагогически дейности, а рефлексивен, адаптивен, комуникативен и етично отговорен професионалист. Затова оценяването на студентите-стажанти следва да включва по-прецизни индикатори за реално проявени професионални умения. Изследвания върху оценяването на педагогическата практика показват, че процесът е силно повлиян от взаимоотношенията между стажант-учител, учител-наставник и университетски преподавател.

Предполагаме, че допълнителните индикатори ще бъдат полезни и за:

- откриване на области, в които студентите изпитват затруднения, което позволява своевременно планиране на *подкрепящи дейности и допълнително обучение*;
- засилване на връзката между теория и практика, защото ще се оценява *реалният трансфер на знания в педагогическа среда*;
- *обратна връзка за качеството на университетската подготовка* чрез проследяване на ефективността на обучението и при необходимост от допълване на учебните програми за педагогическа подготовка.

Това са част от аргументите, оформили изследователския интерес към идеята за въвеждане на допълнителни индикатори за оценяване на професионалната готовност на стажант-учителите. *Стажантската практика* не е финален етап за оценяването им, а *пространство за установяване на професионални компетентности и дефицити*.

Съвременни изследвания за стажантската практика на студентите педагози подчертават, че:

- скритите фактори често са причина за *различията между академична успеваемост и реално професионално представяне*;
- по-ефективно е *проследяването на професионалното развитие* като процес, а не оценяването само на крайния резултат;
- съвременните компетентностни модели изискват *по-детайлни инструменти.*

Професионалната готовност има многопластов характер. Традиционните критерии измерват предимно наблюдаемото поведение, а практиката в детската градина включва сложни и динамични взаимодействия. Съществува необходимост от непрекъснато оценяване на рефлексивни и личностни характеристики на детския учител от стажантската практика във всеки един етап на професионално развитие, което е петата ключова компетентност за *учене през целия живот*.

Литература

1. Закон за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), в сила от 01.08.2016 г. (Zakon za preduchilishtnoto i uchilishtnoto obrazovanie (ZPUO), v sila ot 01.08.2016 g.)
2. Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование (2016). Държавен вестник, бр. 46 от 17.06.2016 г. (Naredba № 5 ot 03.06.2016 g. za preduchilishtnoto obrazovanie. |(2016|). Darzhaven vestnik, br. 46 ot 17.06.2016 g.)
3. Наредба № 12 от 01.09.2016 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти (2016), достъпно на: https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136905698 (достъп на 20.05.2026 г.). (Naredba № 12 ot 01.09. 2016 g. za statuta i profesionalnoto razvitie na uchitelite, direktorite i drugite pedagogicheski spetsialisti

(2016), dostapno na: https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136905698 (dostap na 20.05.2026 g.).
4. Тилева, А. (2022), Оценяване и самооценяване на учителите от детските градини, Лукс Принт, Казанлък. ISBN 978-619-7487-23-7. (Tileva, A. (2022), Otsenyavane i samootsenyavane na uchitelite ot detskite gradini, Luks Print, Kazanlak. ISBN 978-619-7487-23-7.)
5. European Commission. (2013). Supporting Teacher Educators for better learning outcomes. https://school-education.ec.europa.eu/system/files/2024-04/Supporting-Teacher-Educators-for-better-learning-outcomes.pdf, (достъп на 20.05.2026 г.).
6. Boyatzis, R. E. (1982). The Competent Manager: A Model for Effective Performance. New York: John Wiley & Sons. ISBN: 978-0471090311.
7. McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence." *American Psychologist*, *28*(1), 1–14.